

สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงจันทร์มณฑล โสภณภควดี

เจ้าฟ้าหญิงองค์โปรด

ของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: น.พ.วิบูล วิจิตรวาทการ

ชื่อบทความ: สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงจันทร์มาณฑล โสภณภควดี

เจ้าฟ้าหญิงองค์โปรด
ของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ

ที่มา: คัดค้น ปีที่ ๘ (มิถุนายน ๒๕๒๗) ๑๖-๑๙

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจ้าฟ้าหญิงจันทรี ๙ทลโสภณภควดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และมัดข้อมือกัน ผู้ใดตายไป ถ้าบ้านอยู่ริมคลองก็เอาศพโยนทิ้งน้ำ อหิวาห์จึงยิ่งระบาดต่อไปอีก เพราะคนใกล้เคียงก็ตักน้ำนั้นมาดื่ม รับประทานเชื้อ Vibrio Cholerae เข้าไป แล้วก็ตายตามกันต่อ ๆ มา

แม้คนที่อยู่ภายในพระราชวังก็ไม่สามารถรอดพ้นอันตรายได้ วันหนึ่งทาสหญิงจากตึกที่ประทับของเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลฯ ล้มเจ็บและตายพร้อมกันสามคนอีกไม่กี่ชั่วโมงต่อมา สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงเองก็ทรงประชวร ทุกคนตกใจกันมาก ต่างรีบไปกราบทูลพระราชบิดา สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ จึงทรงส่งจดหมายถึงนางแอนนาเป็นภาษาอังกฤษ มีใจความว่า

“My dear Mam- Our well-beloved daughter, your favourite pupil, is attacked with cholera, and has earnest desire to see you, and is heard much to make frequent repetition of your name. I beg that you will favour her wish. I fear her illness is mortal, as there has been three deaths since morning. She is best beloved of my children.

I am your afflicted friend, “S.S.P. MAHA MONGKUT”

นางแอนนาได้รับจดหมายก็ตกใจมาก รีบลงเรือเร่งฝีพายตรงไปที่พระราชวังแต่กว่าเธอจะไปถึงก็สายเสียแล้ว เจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลฯ ชาดลมหายใจสิ้นพระชนม์ มีแต่พวกข้าทาสบริวารหมอบอยู่รอบด้าน เปล่งเสียงร้อง

“พระอรหัง พระอรหัง” กันดังไปทั่วการร้องคำว่า ‘พระอรหัง พระอรหัง’ เมื่อมีใครใกล้ความตายนี้ เป็นธรรมเนียมไทยโบราณ เป็นการช่วยเตือนสติของผู้ที่กำลังจะตายให้สงบ และยึดมั่นอยู่ที่พระอรหัง เพื่อดวงวิญญาณจะได้ไม่กระสับกระส่ายและเดินทางขึ้นสู่สวรรค์ได้โดยไม่ถูกลังโฉบกวาน

แม่แอนนาเขียนบันทึกไว้ว่า ในความคิดของเธอนั้น วิญญาณของเจ้าฟ้าหญิงได้ลอยขึ้นเหนือพระอรหังเสียอีก คือเข้าสู่อ้อมแขนของพระเยซูเลย เพราะพระองค์เคยตรัสกับเธอว่า “ແມ່ມຈຳ ຈັ້ນຮັກພຣະເຢຊູມາກ”

ข้อบันทึกของนางแอนนານี้ ไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่เท่าไร พวกฝรั่งในกรุงสยามสมัยนั้นคลั่งศาสนากันทั้งนั้น ถึงแม้เขาจะดำเนินชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินไทยได้ โดยอาศัยบารมีของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงอนุญาตให้สั่งสอนเผยแพร่ศาสนาของตน ฝรั่งเหล่านี้ก็ตอบแทนโดยดูถูกด่าว่าพุทธศาสนาของคนไทย และมีจิตใจอกุศลต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราเคารพบูชาอยู่เสมอ

นางแอนนาเล่าต่อไปว่า เมื่อเธอเดินไปเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว ก็พบพระองค์ยกพระหัตถ์ทั้งสองปิดพระพักตร์กันแสงอยู่ผู้เดียว ทรงตรัสเรียกพระธิดาด้วยถ้อยคำอ่อนโยนเธอไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรนอกจากร่วมร้องไห้อยู่ตรงนั้น และหลังจากครู่หนึ่งจึงกราบทูลลามายู่บ้านตามเดิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นางแอนนา เลียวโนเวนส์ "เจ้าคุณครูใหญ่"

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นางแอนนาเล่าต่อไปว่า เมื่อเธอเดินไปเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว ก็พบพระองค์ยกพระหัตถ์ทั้งสองปิดพระพักตร์กันแสงอยู่ผู้เดียวทรงตรัสเรียกพระธิดาด้วยถ้อยคำอ่อนโยนเธอไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรนอกจากร่วมร้องไห้อยู่ตรงนั้น และหลังจากครู่หนึ่งจึงกราบทูลลามายู่บ้านตามเดิม

มีประกาศเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเขียนเอง เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์และพระราชธิดาผู้นี้ เป็นข้อความยาว พอจะคัดมาบางตอน ผู้เขียนไม่แปลเป็นภาษาไทยเพราะต้องการให้ท่านผู้อ่านได้เห็นคำและสำนวนภาษาอังกฤษของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ โดยไม่เปลี่ยนแปลง

“The sudden death of the said most affectionate and Pamented Royal daughter has caused greater regret and sorrow to her Royal father than several losses sustained by him before, as this beloved Royal amiable daughter was brought up almost by the hands of His Majesty him self, since she was aged only 4 to 5 months, His Majesty has carried her to and fro by his hand and on the lap and placed her by his side in everyone of the Royal seats, where ever he went; what ever could be done in the way of nursing His Majesty has done himself, by feeding her with milk obtained from her nurse, and sometimes with the milk of the cow, goat etc. poured in a teacup from which His Majesty fed her by means of a spoon, so this Royal daughter was as familiar with her father in her infancy, as with her nurses....

...But alas! her life was very short. She was only aged 8 years and 20 days, reckoning from her birth day and hour, she lived in this world 2942 days and 18 hours. But it is known that the nature of human lives is like the flames of candles lighted in open air without any protection above and every side, so it is certain that this path ought to be followed by every one of human beings in a short of long while which cannot be ascertaubed by predictions, Alas!”

นางแอนนาเล่าต่อไปว่า หลังจากสมเด็จพระเจ้าฟ้าหุวิงจันทร์มณฑลฯ สิ้นพระชนม์ได้ไม่นาน เธอถูกเรียกตัวเข้าวังอีก และเมื่อไปถึงก็เห็นห้องเรียนของเธอนั้นถูกประดับด้วยดอกไม้รูปเทียนดูแปลกตา และเก้าอี้ที่เธอนั่งก็ถูกทาสีเสียแดงแจ๊ดและมีดอกไม้พันอยู่รอบ หนังสือเรียนของเจ้าฟ้าหุวิงนั้นวางอยู่บนโต๊ะ มีดอกไม้รูปเทียนประดับเช่นเดียวกัน

เมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จมาถึง จึงทรงเอาสายสิญจน์พันหน้าผากของเธอและเชื่อมโยงไปที่หนังสือต่างๆ ของเจ้าฟ้าหุวิงจันทร์มณฑลฯ ทรงรดน้ำมนต์จากหอยสังข์ สวดมนต์เป็นภาษาสันสกฤต และแต่งตั้งให้นางแอนนาเป็น ‘เจ้าคุณครูใหญ่’ ประทานที่ดินให้แก่เธอในจังหวัดลพบุรีและที่พระบาท สระบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การกระทำของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ นี้ เป็นการให้เกียรติแก่นางแอนนาอย่างสูง ด้วยพระทัยที่เต็มไปด้วยกุศลและความหวังดี แต่การให้เกียรตินางแอนนาสตรีอังกฤษผู้นี้ เปรียบเหมือนยื่นแก้วให้กับลิง หรือทำคุณให้โทษโปรดสัตว์ได้บาป เพราะแทนที่จะรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณา นางแอนนากลับบันทึกไว้ว่า เธอวิตกมากกว่าสีแดงที่ทาแก้อันนั้นยังไม่แห้งและจะเปื้อนติดกระโปรงสีขาวของเธอ นอกจากนั้นยังเขียนไว้อีกว่า

‘ที่ดินของฉันนั้นอยู่ในถิ่นลพบุรีและพระบาท และฉันได้เรียนรู้ภายหลังว่า จะไปถึงได้ก็ต้องขึ้นช้างบุกป่าฝ่าดง เพราะฉะนั้นฉันจึงทิ้งที่พระราชทานเหล่านี้ไว้ให้บริวารของฉัน คือ เสือ ช้างป่า แรด หมูป่า ตะกวด และฝูงลิงทั้งหลาย โดยไม่ทำร้ายหรือคิดภาษี ส่วนตัวฉันนั้นก็ปฏิบัติตนเป็นครุต่อไป ไม่แยแสกับยศศักดิ์ที่ได้มาเลย ความจริงแล้ว เรื่องทั้งหมดนี้น่าขบขัน และฉันค่อนข้างจะละเอียดใจที่ได้รับเกียรติยศอันนี้ เมื่อฉันคิดถึงภาพตนเองที่ดูแสนงั่งหัวถูกผูกเชือกเหมือนห่อสินค้าจากร้านขายหมู...’

เรื่องที่เล่ามานี้ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนชั้นสูงและคนชั้นต่ำ ซึ่งไม่มีทางจะเข้าใจกันได้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลฯ ทรงมีพระเมตตากรุณาต่อนางแอนนาสตรีอังกฤษครูสอนหนังสือเป็นอย่างมาก พระเจ้าอยู่หัวถึงกับทรงประกอบพิธีแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคุณครูใหญ่แต่เธอกลับไม่สามารถเข้าใจและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณได้

นางแอนนานั้น ชอบการโกหกว่าตนเป็นกุลสตรีผู้ดีอังกฤษ เขียนเล่าไว้ในประวัติตนเอง ว่าเธอเป็นลูกสาวนายร้อยเอกทหารอังกฤษที่รับราชการในอินเดีย และแม่เธอเป็นผู้ดีอังกฤษเก่า แต่ภายหลังกบประวัติศาสตร์อังกฤษไปค้นพบว่า พ่อของนางแอนนามียศเป็นเพียงนายสิบ ส่วนแม่ของเธอเป็นผู้หญิงครึ่งอังกฤษครึ่งแขก มิใช่ผู้ดีมาจากไหน หากเป็นเพียงฝรั่งชั้นขยະในอินเดีย

ตัวนางแอนนาเองนั้น เมื่ออายุเพียง ๑๔ ปี ก็เสียตัวให้กับพระอังกฤษคนหนึ่งและเมื่อพระอังกฤษนั้นทิ้งเธอเพราะไปหลงรักเด็กหญิงอายุ ๑๑ ขวบแทน เธอจึงแต่งงานกับเสมียนอังกฤษผู้หนึ่ง (ซึ่งนางแอนนาโกหกอีกว่าเป็นนายทหารอังกฤษ) จนผัวตายไม่รู้จะทำอะไรก็จึงสมัครมาสอนหนังสือในกรุงเทพฯ

เพราะเหตุเหล่านี้ การทำบุญกับไฟจึงไม่มีผล นางแอนนามิได้สนใจกับการได้รับแต่งตั้งเป็นถึงเจ้าคุณครูใหญ่ อยู่ที่เมืองไทยต่ออีกไม่กี่ปี ก็ลาออกจากประเทศไป แต่ก็ยังดีที่มีจิตใจรำลึกถึงเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลโสภณภควดี จึงเขียนเล่าเรื่องชีวิตอันสั้นของพระองค์ในหนังสือของเธอ เป็นโอกาสให้ชนชาวไทยรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติของเจ้าฟ้าหญิงองค์สำคัญนี้ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้